

Ocena możliwości ekologicznie racjonalnego zagospodarowania użytków gruntowych

JANUSZ SCHILBACH

Akademia Rolnicza im. H. Kołłątaja w Krakowie

Wstęp

Obecnie obowiązujące ustawy dotyczące problematyki związanej z gospodarką gruntami oraz nie zsynchronizowane ze sobą oddzielne programowanie i wykonawstwo zabiegów urządzeniowo-rolnych, jak: scalenia gruntów, melioracje wodne, rekultywacje gruntów, projektowanie i realizacja dróg transportu rolniczego itp., sprawiają, że zagadnienia z zakresu racjonalnego zagospodarowania użytków gruntowych rozwiązywane są w sposób wycinkowy w różnych formach.

Wynikiem tego stanu rzeczy jest prowadzona w gronie specjalistów [1, 2, 3, 4, 6, 7, 8] dyskusja nad ustaleniem zasad kompleksowego urządzania obszarów wiejskich oraz prace dotyczące projektów ustawy określającej te zasady. Autorzy projektu wspomnianej ustawy [5], wśród problemów społecznych i gospodarczych związanych z gospodarką ziemią, dostrzegają konieczność:

- uporządkowania i ukształtowania przestrzeni na potrzeby rolnicze, ekologiczno-wyrównawcze i rekreacyjne,
- utrzymania, odnowienia oraz rozwoju różnorodnych form, właściwości piękna i estetyki krajobrazu,
- ochrony przestrzeni i jej elementów przed niszczącym działaniem sił przyrody i człowieka.

Można się więc spodziewać, że wypracowane na podstawie rozporządzeń wykonawczych do tej ustawy koncepcje racjonalnego zagospodarowania użytków gruntowych będą ściśle łączyć, niekiedy

będące ze sobą w sprzeczności, dwa czynniki: ekologiczny i społeczno-gospodarczy.

Wpływ tych czynników na decyzje związane z działalnością gospodarczą w różnych okresach rozwoju gospodarczego kraju był różny. Nie trzeba obecnie udowadniać, że aspekt ekologiczny powinien być co najmniej równoważny z aspektem gospodarczym, a w rejonach o szczególnych walorach naturalnych /wartości uzdrowiskowe, rekreacyjne, krajobrazowe itp./ powinien mieć rozstrzygający wpływ podczas podejmowania tych decyzji.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę przedstawienia koncepcji kompleksowego rozwiązania problemów związanych z racjonalnym zagospodarowaniem użytków gruntowych, uwzględniającej zarówno czynnik ekologiczny, jak i społeczno-gospodarczy.

Na rysunku nr 1 przedstawiono schematycznie sposób ustalania pełnego zakresu prac urządzenioworolnych /ustalanego dla obszaru wsi/, ujętego w ramach trzyetapowego planu urządzenioworolnego /plan ogólny + program zagospodarowania przestrzeni rolniczej + projekt ogólny/.

Jak wynika z rysunku 1 - realizacja procesu opracowania planu urządzenioworolnego obejmuje:

a) inwentaryzację i opis stanu istniejącego zagospodarowania użytków gruntowych, w tym:

- gromadzenie danych - wg odpowiednio określonych grup tematycznych /faza 1-3/,

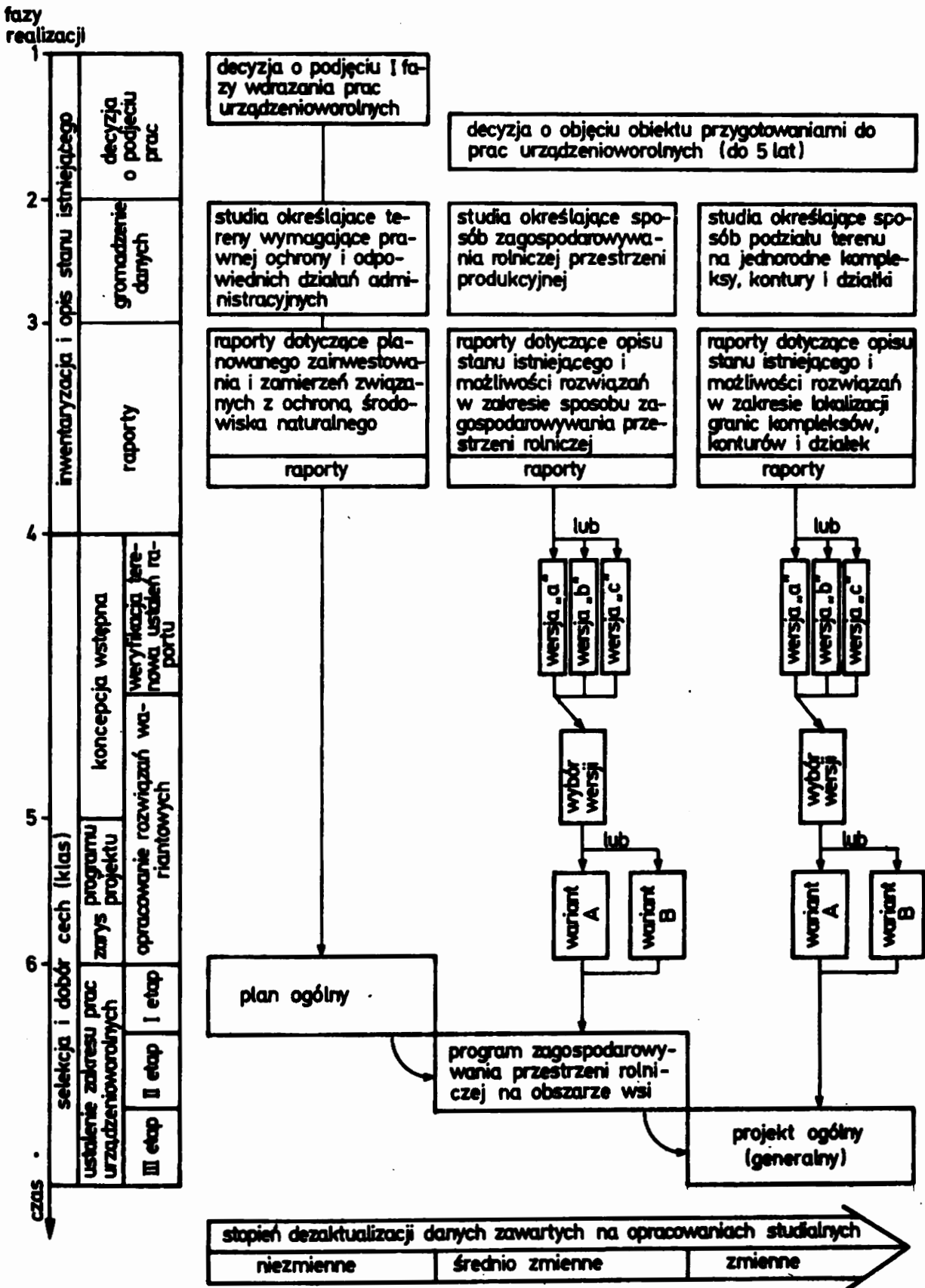
- opracowanie raportów zawierających opis stanu istniejącego ww. grupach tematycznych /faza 3-4/,

b) selekcję i dobór cech /klas/, w tym:

- propozycji zmian w istniejącym stanie zagospodarowania użytków gruntowych, obejmujące opracowanie koncepcji wstępnej, oraz opracowanie rozwiązań wariantowych /faza 4-5/

- ocena rozwiązań wariantowych, ze szczególnym uwzględnieniem ekologicznie racjonalnego zagospodarowania użytków gruntowych /faza 5-6/,

c) ustalenie zakresu prac urządzenioworolnych, zaakceptowanego do realizacji i ujętego w formie trzyczęściowego planu urządzenioworolnego.

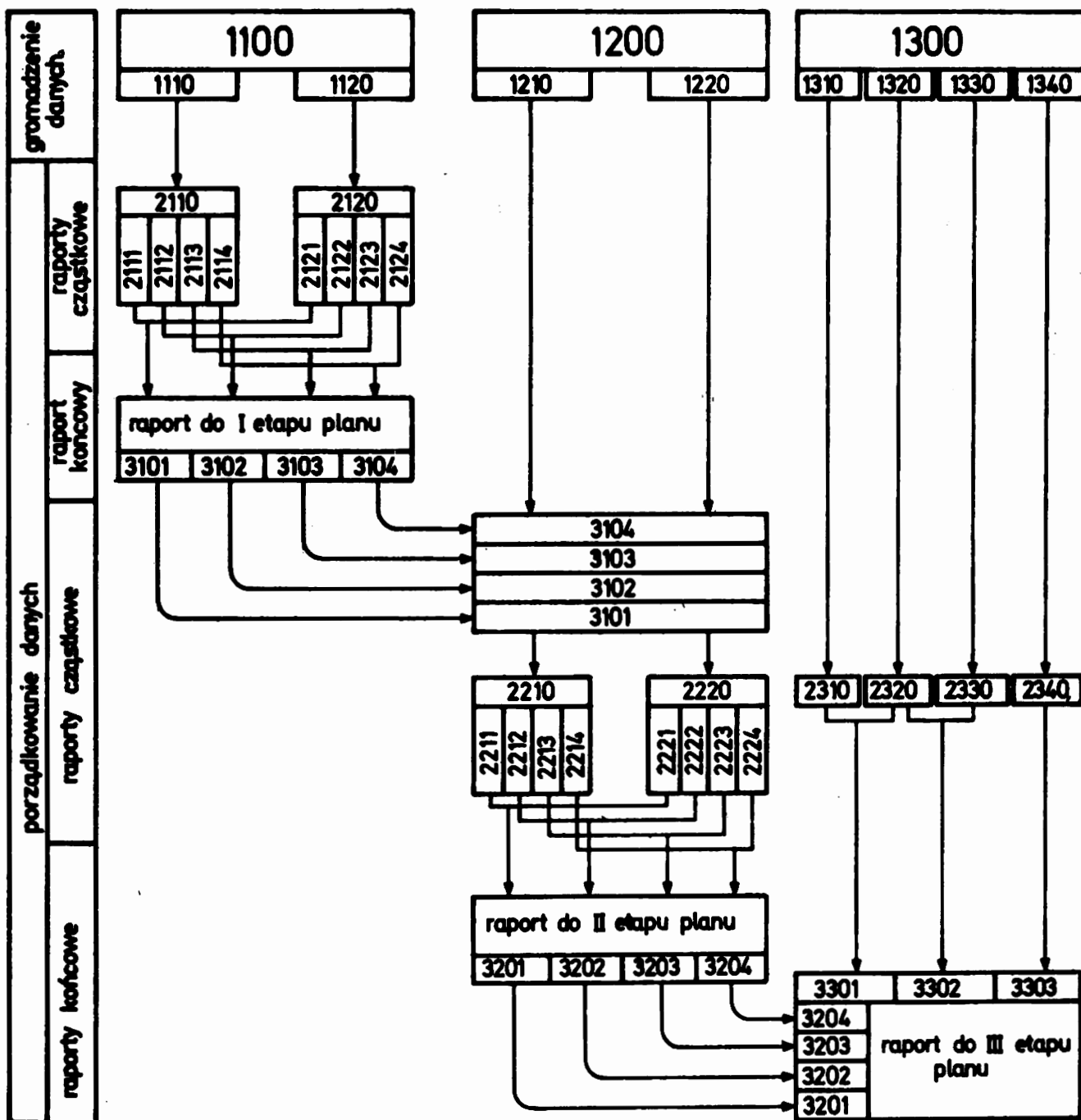

Rys. 1. Procedura ustalania zakresu prac urządzenioworolnych

Inwentaryzacja i opis stanu istniejącego w zakresie zagospodarowywania użytków gruntowych

Gromadzenie danych /faza 1-3/ w zakresie zagospodarowywania użytków gruntowych następuje w formie opracowań studialnych, zestawionych [6] w grupach tematycznych, oznaczonych odpowiednio symbolami:

- 1100 - Opracowania wyznaczające - określone przepisami prawa - tereny, które wymagają odpowiednich działań administracyjnych:
  - 1110 - studia opisujące planowane zainwestowanie terenu w ramach opracowań:
    - 1111 - ustalenia zawarte w planie zagospodarowywania przestrzennego,
    - 1112 - ustalenia zawarte w aneksie mapy glebowo-rolniczej w zakresie zmiany układu użytków gruntowych,
    - 1113 - inne opracowania studialne w zakresie planowanego zainwestowania terenu.
  - 1120 - Studia dotyczące ochrony i kształtowania środowiska;
    - 1121 - walory przyrodnicze,
    - 1122 - walory krajobrazowe i krajoznawcze,
    - 1123 - działalność gospodarczą i przemysłową, mogącą stanowić zagrożenie dla środowiska.
- 1200 - Opracowanie stanowiące podstawę do określenia sposobu zagospodarowywania przestrzeni rolniczej:
  - 1210 - warunki naturalne i powierzchniowe zainwestowanie terenu:
    - 1211 - spadki terenu,
    - 1212 - podatność gleb na erozję,
    - 1213 - ciężkość uprawy roli,
    - 1214 - trudność uprawy roli,
    - 1215 - zagrożenie gleb erozją,
    - 1216 - istniejące zainwestowanie terenu.
  - 1220 - tereny wymagające zabiegów związanych z zainwestowaniem obszaru /z wyjątkiem dróg/:
    - 1221 - wilgotność gleb - potrzeby nawodnienia, odwodnienia,

Rys. 2. Schemat współzależności raportów cząstkowych i końcowych, stanowiących podstawę do opracowania odpowiednich etapów planu urzędnioworolnego

- 1222 - obszary zdewastowane,
  - 1223 - obszary powodziowe i podlegające niekorzystnym zjawiskom klimatycznym,
  - 1224 - wąwozy i urwiska ze strefą zagrożenia,
  - 1225 - kontury do odkamienienia.
- 1300 - Opracowania stanowiące podstawę ustalenia sposobu podziału terenu na jednorodne kompleksy, kontury i działki - obejmujące wiele opracowań studialnych, zaliczonych do jednej z niżej wymienionych podgrup:
- 1310 - studia, na których podstawie wyznaczane są zmiany w dotychczasowym stanie władania,
  - 1320 - studia uwzględniające warunki transportu rolnego,
  - 1330 - studia uwzględniające wydajność produkcyjną gleb,
  - 1340 - studia stanowiące podstawę podziału terenu na działki.

Opis stanu istniejącego, w formie raportów cząstkowych i końcowych /faza 3-4/, następuje w wyniku porządkowania danych w ramach odpowiednich grup tematycznych. Schemat współzależności opracowań studialnych, tworzonych w wyniku porządkowania tych danych, przedstawiono na rysunku 2.

Na przykład informacje zebrane z opracowań studialnych wchodzących w zakres grupy tematycznej, oznaczonej symbolem 1110, porządkowane są w ramach czteroczęściowego raportu cząstkowego oznaczonego ogólnie symbolem 2110 i dotyczą obszarów:

- wyłączonych z produkcji rolniczej /raport symb. 2111/,
- chronionych, ze względu na walory przyrodnicze, krajoznawcze, krajobrazowe itp. /raport symb. 2112/,
- na których stwierdzono konieczność zmiany użytków gruntowych /raport symb. 2113/,
- na których stwierdzono potrzebę poprawy jakości istniejących użytków gruntowych lub konieczność specjalnego sposobu ich zagospodarowywania /raport symb. 2114/.

Wyżej przedstawiony czteroczęściowy układ raportu cząstkowego dotyczy również raportu cząstkowego oznaczonego symbolem 2120.

W wyniku połączenia informacji zawartych w zestawionych parami częściach raportów cząstkowych, oznaczonych odpowiednio symbolami: 2111 i 2121, 2112 i 2122, 2113 i 2123 oraz

2114 i 2124, uzyskuje się czteroczęściowy raport końcowy do I etapu planu urządzenioworolnego, oznaczony symbolami 3101, 3102, 3103 i 3104, którego każda część zawiera informacje odpowiadające informacjom na odpowiednich częściach raportów cząstkowych i który opracowywany jest na bazie opracowań studialnych, wchodzących w zakres grupy tematycznej oznaczonej symbolem 1100.

Podobnie, na podstawie grup studiów oznaczonych symbolami 1210 i 1220, opracowuje się raporty cząstkowe oznaczone symbolami 2210 i 2220 oraz czteroczęściowy raport do II etapu planu urządzenioworolnego /oznaczony symbolami 3201, 3202, 3203 i 3204.

Jak z powyższego wynika, raporty końcowe do I i do II etapu planu urządzenioworolnego stanowią podstawę weryfikacji granic użytków gruntowych i ustalenia zakresu koniecznych prac urządzenioworolnych, w których wyniku można osiągnąć pożądaną, z punktu widzenia ekologicznego i społeczno-gospodarczego, układ granic użytków gruntowych.

Raport do III etapu planu urządzenioworolnego, obejmujący opracowania studialne wchodzące w zakres grupy tematycznej oznaczonej symbolem 1300, określa sposób podziału terenu wsi na jednorodne, z punktu widzenia ich przeznaczenia, obszary.

Określenie racjonalnego zagospodarowania użytków gruntowych

Współzależność między raportami dotyczącymi opisu stanu istniejącego a kolejnymi etapami ustalania zakresu prac urządzenioworolnych przedstawiono na rysunku 3.

Jak wynika z rysunku 3, ustalenia zawarte w raporcie 3101 - 3104 nie są wariantowe i preferując rozwiązania zawarte w planie zagospodarowania przestrzennego, aneksie do mapy glebowo-rolniczej oraz rozwiązania dotyczące ochrony i kształtowania środowiska w całości wchodzą w zakres ustaleń I etapu planu urządzenioworolnego.

Ustalenia zawarte w pierwszej i drugiej części raportu /symb. 3201 i 3202/ do II etapu planu, określające kontury wyłączone oraz kontury podlegające ochronie - również w całości wchodzą w zakres programu zagospodarowania przestrzeni rolni-

czej. W połączeniu z ustaleniami zawartymi w opracowaniach 4101 i 4102 przyjmują odpowiednio symbole 4201 i 4202.

Ustalenia zawarte w trzeciej części raportu /symb. 3203/ do II etapu planu - określające kontury, w których ramach stwierdzono konieczność transformacji użytków gruntowych - zostają poddane weryfikacji terenowej, w której wyniku opracowywana jest w kilku wersjach koncepcja wstępna oraz kameralnie opracowywane są możliwe warianty rozwiązań. Po dokonaniu wyboru odpowiedniego wariantu i zaakceptowaniu go do realizacji przyjmuje on postać programu oznaczonego symbolem 4203.

Podobnie, określanie sposobu poprawy jakości użytków gruntowych lub ustalenie specjalnego sposobu ich zagospodarowania w ramach konturów określonych raportem 3204 dokonywane jest w terenie, a po ocenie i zaakceptowaniu raport ten przyjmuje postać programu oznaczonego symbolem 4204.

Ustalenia zawarte w ramach raportu do III etapu planu, poddane zostają ocenie zespołu akceptującego w fazie zatwierdzania projektu ogólnego i przyjmują w wersji zatwierdzonej, odpowiednio oznaczenia: 4301, 4302 i 4303.

Jak wynika z rysunku 3 - ustalenia zawarte w kolejnych raportach, przed ich zatwierdzeniem, poddawane są odpowiednim ocenom zespołu akceptującego, w którego skład powinien wchodzić ekspert oceniający ekologicznie racjonalne zagospodarowanie użytków gruntowych

Literatura

1. Bojar Z.: Plany urządzenioworolne w systemie planowania przestrzennego. Konferencja SGP, Sanok, 1988.
2. Dąbrowski H., Surowiec S.: Modele zespolonych planów zagospodarowania przestrzennego i urządzenioworolnego, Zesz. Nauk. AR, Wrocł., 187, 1989.
3. Hopfer A.: Planowanie przestrzenne i urządzenie obszarów wiejskich. Konferencja SGP, Sanok, 1988.
4. Piech J., i in.: Studia i wytyczne do planu urządzenia i ochrony gruntów rolnych we wsiach gminy (maszynopis powielony). KBGiTR - Kraków, 1988.

-
5. Projekt ustawy "o urządzeniu wsi i gospodarstw rolnych", 1990.
  6. Schilbach J.: Wytyczne do realizacji prac studialnych, stanowiących podstawę opracowania ogólnego projektu scalenia. Zakład Upowszechniania Postępu, AR, Kraków, 284, 1990.
  7. Więckowicz Z.: Rolnictwo w planach zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich, Seminarium, AR, Wrocław, 1986.
  8. Stelmach M.: Plany urządzenioworolne w systemie planowania przestrzennego. Seminarium, AR, Wrocław, 1986.